

**DE VICTUS
RATIONE IN
CURANDIS
MORBIS
DISSERTATIO...**

Bartolomeo Pignolo

schod. 1

DE
VICTUS RATIONE
IN CURANDIS MORBIS
DISSERTATIO INAUGURALIS
QUAM
AD SUMMOS HONORES IN MEDICINA
AUSPICIIS
FELICE HABUIT
BARPTOLEMAEUS PINOLO
MEDICINUS

17 7 2

PATAVII
TYPIS SEMINARI
MDCCCXXX.

Farmacia

PARENTIBVS · SVIS · AMANTISSIMIS

AMORIS · ET · MEMORIS · ANIMI

ARGVMENTO

FILIVS · GRATISSIMVS

D · D · D ·

*Plata rationes (in morbis) quantitas fieri
potest cognoscendas, non autem omnes
malorum coluntiam res est.*

Hipp. lib. VI. Epid. sect. VIII.

Oritur homo, et si ab aegris parentibus malo quodam fato procedit, semen morbosarum affectionum secum fert, quae illi molestum lino et intolerandum interdum pretiosum vitae munus efficere possunt. Quin si et sanis parentibus gignitur, ubi in exteriorum rerum conjunctione versetur, nequequam potentiss omnes sese vitae infestas aut repellere omnino aut sibi subdere valet, adeo ut ipsa cito vel sero devictus non elanguere omnino cogatur. Oritur homo, et quidquid ipsam circumstat, sive aura quam spirat, sive alimenta quibus nutritur, sive ipsa lux qua vivificatur, in cuncta esse possunt quae in morbum identidem incidat. Si porro omnem vivendi rationem ad naturae leges conformaret homo, ad aeras frostibus dies posset inclementis pervenire; quibus post-hac, somni curvis ad instar, placida mors finem imponeret; sed cum sociale hominum vinculum, tum etiam prospere sive sinistra fortuna et effrenatae animi cupiditates et insita ejus libido ea quaerendi semper quae placeant, quin, utrum

necesse nec ne, animadvertat, cum a naturae regula transierunt egerunt, et cur in dies infelix magis exaceret, causas suppeditant. Aegrotat igitur homo, et tunc alienis potissimum opibus indiget, et tunc in medicina praesertim et in illis qui eam profitentur, spem omnem collocat. Quare homo, ubi seget decumbat, valetudinem suam, si fieri potest, vel levamen saltem malorum quibus opprimitur, jure sibi a medico exspectat. Quicumque igitur divina hujusmodi arte ad pristinae segria sanitatem restituendam intendunt, nihil horum negligere debent, quae ad propositum finem recte perducunt. *Fietas* porro *ratio* in morbis, si-
ve, uti vocant, *dieta*, de qua breviter nunc sermonem instituere aggredior, in causa potissimum est cur homines priori valetudini restituantur. Frustra enim medicus hominem solo vel aptissimorum medicaminum non pristinae sanitate donare sibi persuasum haberet, ubi recte moderatam victus rationem in morbis negligeret.

Si ingenii mei paupertatem, animi facultatum inopiam, mentumque cognitionum tenuitatem tantummodo perpendissem, ab hac hodierna luce obunda, coram vobis, sapientissimi Professores, de rebus medicis disputaturus superessetum libenter; sed ad officium quo id aggredi jubeor, benignitas etiam vestrae solutum accedit. Mea igitur delectus, sapientissimi Professores, humanitas vestra obteget; ea inquam humanitas quae mihi salubris illa via qua haec perveni vestigia ponenti adhaerit semper: vos hujusmodi scriptis ve-

nam concedere, quorum non gloria adipiscenda cupido, sed officium solvendo causa fuit.

Nomine veteris rationis in morbis non intelligo quidem usum pro varia temporum opportunitate rationabilem omnium organorum animalis modificatorum, sed alimenterum duntaxat usum rationis tantum in morbis, sive ab eodem alimentis plus minus perfectam abstinenciam, quae res per eo sensu quo generatim sumitur, quam appellant *dieta*, consistit. Tunc igitur *dieta* potius dicitur segrotus, cum eum quocumque cibo abstinere juberet medicus. Primae causae quibus abstinenciam austeram copiosaque potus praeciperant medici, fuerunt averatio a cibo et potus desiderium, quaeambo in morbis reperire saepenumero est. Itaque abstinenciae utilitatem tunc maxime comperisse visi sunt, cum plurimi, ex eo quod vel hujusmodi naturae impulsui minime pauperum, vel eum non scaserunt omnino, consuetis usque sunt alimentis, atque ita coepit eorum morbus in pejus prolabi. Abstinenciam unam esse ex praecipuis sanationis causis quas medico offert therapeutica, nemo inficiabitur; cum enim praecipiens medicus normis indicationem illam sequitur, quae per se patet. Rationes quibus exacta ante omnia abstinenciam in morbis medici praecipiebant, momenti nequaquam solida iurabantur, quatenus et utile et prudens praecceptum esset. Cum diversa alimenta concederent, ne crudelitatem efficerent febremque nutreant, verebantur. Firmioribus sane argumentis validioribusque theo-

remansibus suffulcitur ideo, quam nunc habemus, modis scilicet quæ aegrotanti organismo utilitati est abstinentiâ; ejus enim emolumentum certo certius vel ex stimuloꝝ subductione quibus organica riget efficacia, vel ex quiete digerentibus organis concessa, vel ex ea scienda proficiacitur, quæ sunt cognoscimus alimenta in aegri stomachum introducta et ad irritationem augendam si addit, et ad eam si desit provocandam valde conferret. Nec nos latet præterea abstinentiam ex eo quod animalium organismum his quas illi quotidie subimus, substantiis prisat, necum cuncta organa nutrientem modificare, circulationem laxare, nervosam minuire incitabilitatem, pulmonarem facilem reddere actionem, conservare stomachi requiem cum æquabiliore vitæ actionis divisioni tali pacto foveat, exhauret secretiones, nostrorum humoꝝum ac sanguinis præsertim massam minuire, quem, si ex pulsum statu et ex cutis temperis judicare volumus, minus stimulentem reddat. Hujusmodi sunt abstinentiæ in organismo effectus, qui tanto majores evident, quanto abstinentia ipsa erit perfectior. Cavendum tamen est ne eo ipsa pervertat, ut potissimum aegroti priventur, sine quibus gastro-entericis exoriri posset. Cum de abstinentia absoluta sermo est, hujus nemine cujuscunque cibi sive solidi sive liquidâ completa privatio intelligenda est, non tamen potus cujusque; ex quo patet abstinentiam, ubi exacte loquamur, nunquam esse posse absolutam. Ut porro diætas effectus quales deinde

rantur evadent, ne potius aegrotis concessus ejus influxus adversetur necessarium est, nisi tamen praeter abstinentiam quaedam alia indicatio supplenda sit.

Itaque modo nunc generalibus de abstinence notionibus praemissis, ejusque in organismo effectibus rite perpensis, ad eam peculiariter in morbis acutis et in *chronicis* affectionibus considerandam gradum faciamus, ut inde eruiamus quaeque de hac usu utiles in ipsarum curatione sibi spondere possit medicus.

Cum abstinence, ut dixi, ejusmodi sit indicatio quae per se facile sentitur, clare patet, eam nullo modo erradversiones effugere potuisse illorum qui in potentia humanitate cum omnem operam collocarunt. *Das morbus in vigore fuerit, tunc tenuitatis abstinere non necesse est*, Hippocrates ait, et imperat alibi, *febricanti cibum se offerat*. Ex quibus sane praeceptis aliisque similibus multis quibus repleta sunt ejus opera, facili negotio concludimus summam illam medicinae patrum utilem maxime in morbis praesentibus acutis abstinentiam existimasse. Medicinae artis historiam pervolvendi normam medici passim occurrunt, qui affectionum acutarum curriculo abstinence enolumenta probare aggressi sunt, sed id nequaquam eo pacto fecerunt quo in praesentiarum fit. Quod ad hanc gravem materiam attinet, remotioris temporum medici maximam diligentiam adhibebant. Attento oculo aegroti vires penus perpendebant, considerabant mali naturam ac qualitatem, et cæ

prognostica hujusmodi signis ipsius morbi durationem praevidebant; hinc aegi vires cum morbi vehementia atque duratione comparantes norant, utrum aegrotus sine ullo cibo, vel sola coarctata potione adhuc degere posset. Verum enimvero quantum ex istis considerationibus aphoristicis abstinentiae usus colliberatur, coquis est qui non plane videtur? Accedit eodem, quod cum tunc temperis medici ex maxima parte saluae doctrinae dogmatibus imbuti essent, hoc paucis semper timore obruebantur ne patientes debilitarent, et eo tantum animum incendebant, quomodo scilicet posset aegrotis cibos praebere, cum tunc incolumem fore auctores cum posset alii. At nostris hiis temporibus quibus aetatum progressu etiam lux in medicina aucta est, abstinentiae usus in acutorum morborum cura magis magisque prevailuit. Et re quidem vera neminem fugit istiusmodi affectiones raro irritatione carere, quae cum quantitate alimentorum vel minima augatur, salus lenis necessarium omnes ducunt ab iisdem prorsus abstinere. Quapropter morborum acutorum initio absolute abstinentia non adalitis modo, sed et parvis et acribus et infirmis omnibus praecipitur oportet, dummodo tamen minime ambigua sit irritatio, eoque magis si in ventriculo vel intestinali everdet. Cum fortis sit irritatio maxime necessaria est abstinentia, quae eo magis aeterna erit, quanto magis morbus in dies progredietur. Nec obijciunt, quosdam esse morbos acutos in quibus contrari et potibus

corroborari debet agrotus. Morbi illi in quibus potiones infusionesque ac decocta aliqua subministrari possunt agrotis, sunt solummodo morbi remittentes, in dies valde producti. Nec putandum est potum electionem ad sibi dum conferre, dum potus specie tenuis innocuus iterata casus periculosus ac mortalis causa saepe ac saepius est. Idem etiam tunc dicendum, cum quicumque vel tenuissimam potionem, immo et ipsam putam aquam per cochlear datam stomachus phlogosus rejiciat. Ex quo patet rem valde imprudentem esse, si quis hoc tempore alimenta etiam liquida praecipiat. Immo nullum vel tenue alimentum agrotis praecipiendum est, quoad unumquodque symptoma grave omnino non evanescat; quod si et stomachus et intestina affecta fuerint, magis producenda est abstinencia, nec concedatur esca nisi postquam irritatio gastrica aut intestinalis praesus evanescat. Animalis nutritio et fermentatae potiones etiam levis irritationem et phlogosum augent nisi pathologica conditio in ventriculo sit; et quoties in illo existeret invenitur, tunc maxime periculosum erit eas praecipere; quod quidem periculum eo etiam pervenire poterit, ut patientia vitae tutandum sit. Alimenta et id genus potiones nocimento sunt etiam ipsius convalescentiae tempore.

In morbis igitur acutis necessaria est austera abstinencia, quae cum ventriculus sit irritatus, erit quoque absoluta.

Eructus ut in acutis, non tamen semper in

chronicis etiam affectionibus ad hanc praesentissimam sanitatis causam confugere medicus potest. Si enim aegrotus austeram abstinenciam certo temporis spatio tolerare valet, ea majori quam ipse morbus illi erit detrimento, si plusquam oportet, promissatur. Hinc habita hujus rei ratione in medicina minores considerantur ac chronica quam in acutis affectionibus emolumenta, cum e contrario majora immo insuperabilia etiam obstacula in his sint, quae obvia sunt medico in curativorum medicorum, ex. gr. abstinenciae applicatione et continuatione. Quapropter hoc est maximum servari in longae durationis morbis impedimentum; nec defuit qui minime ausere dubitaverit plurimas ventriculi, pulmonis et intestinorum infirmitates curari posse, si in chronicis morbis tanta perseverantia posset praecipere abstinencia, quanta in acutis praecipitur.

Quod tamen ad vietas rationis praescriptionem in chronicis morbis attinet, iisdem semper regulis standum est, habita porro ratione discriminis quod a mali duratione et ab absoluta aegrotantis aliquantum alendi necessitate procedit. Minuenda saltem erit ciborum quantitas, et quam primum fieri poterit ad abstinenciam iterum recurrendum; quae austeram etiam sit, quoties febris accendatur, acceleretur pulsatio, cutis calor crescat, aut uno verbo exacerbationis aut irritationis existens propagationis symptomata manifestentur. Hinc Hippocratis praeceptum: *In exacerbationibus cibum subtrahere oportet, exhibere enim moriam est.*

Quodles porro ex altera parte male nutritus fuerit aeger in huiusmodi morbis, tunc opus erit medico ut salubrum alimentorum electionem illi commendat, et ex adverso austeram abstinentioniam, quodles nutritus fuerit nimis, nec non levis et succi plena alimenta sed numero exigua, ubi harum rerum privationem toleraverit. Quod porro pertinet ad ciborum naturam quæ ratione habita characteris morbi suppeditandi sunt, necesse est ut medicus perpendat tempora et effectus etiam jam notos quos in infirmo organismo substantiæ produxerunt, et ut ita dicam a *juvenibus* et *laetioribus* regulam sibi sumat, ut in medicinalium præscriptione auserit.

Maximi nunc foret momenti animadvertere quidnam esse possint, effectus nutritionis protractæ una tantum substantia adhibita; quo pacto fortasse eo facile deventuro possemus, ut plurimæ chronicæ infirmitates curarentur. Verum præterquam quod nulla mihi voluntas est de huiusmodi negotio disjucicandi, id profecto meorum vatum exsuperat tenuitatem.

Quod si in chronicis morbis curandis minime ab abstinentia illæ utilitates habemur quæ ex suis usu in acutis affectionibus proficiuntur, id fortasse propterea accidit, quia haberi in primis non potest ea profunda modificatio quam abstinentia in aliis determinat. Generatim tamen id maxime et nunquam satis commendatur ut qui morbis chronicis afficiuntur, ut quando fieri poterit, semper ad abstinentiam confugiant; temper-

tum enim fuit saepe numerare varios chronicos morbos per abstinentiam rari constantia adhibitam curatos fuisse.

Victus ratio siue directa praecipuum quidem curae palliative partem efficit, illius inquam curae, quam, in his affectionibus chronicis incurabilibus quae ab invincibilibus solidorum lesionibus procedunt et organice appellantur, solent medici adhibere, ut vitam protrahant, vel saltem minus molestem reddant his infelicibus qui tandem premuntur. Nec minoris utilitatis est recte moderatus usus alimentorum, et major minorve ipsorum abstinentia in intestinarum localium affectionum cura; unde Hippocrates ait: *Morbi quicumque ab oram genere continentur et relique corpore asperantur, non cum medicamentis aliam fane curandi sunt.*

Nec ex animadversione, quae nonnulli asserunt seniores corroborantibus indigere ne nimis cito decrescant, et pueros ut dupendio supplicant quod ab eorum rapido incremento provenit, aliquis putet huiusmodi senes et pueros morbis affectos praeter adultis nutriendos esse. Stomachus enim pueri adulti stomacho magis sensibilis est; et si alimenta senibus in morbis concederentur ne debiles evaderent, cum austeri abstinentia opus esset, profecto in pejus rueret morbus, et dum nimis incaute accendebatur, illa vitae scintilla exstingueretur.

Dum igitur clare per se patet nulli esse locum timori in praecipienda vel maxime rigida absti-

rentia in morbis acutis sthenicis et gravibus, dumque immo tam maximae utilitatis esse intelligitur; nonnulli ex medicis in eam e contrario adducuntur sententiam ut existiment severam abstinentiam debilibus detrimento esse; qua in re tamen hoc tantum cavendum est, ne videlicet hujusmodi homines nimium longae abstinentiae subiciantur. Plerosque heu nimium! fecellit optimo morbos scilicet ab aeterna prodiciari; et in eiusmodi hypothesi, quam modo sanior doctrina jure ac merito posthabet, plurimi parum prudentes medici inuisi alimentis succos plena in morbis in praecipiebant qui exterius pallore, macie et musculorum apparatus infirmitate manifestabantur. Nihil tamen secius in his etiam morbis saltem interruptis adhibenda est abstinentia, quia et in his quae ab aliquos praecipui organi infirmitate procedunt, item praecipienda est, dummodo tamen stomachus forti irritationi obnoxius invenitur.

Ex quibus omnibus facili negotio deducitur quod medicus debet in morbis ad dietam confugere, cum saepe numero illa satis sit in gravioribus malis sananda, cumque leviora, nisi ipsa adhibeantur, graviora saepius denique evadant. Immo quamquam stomachus affectus non esset, experientia ad comprobat, opus scilicet digerere et usum alimentorum morbosum organi laesi conditionem augere, ubi is intereat. Concludamus igitur rationem sicut alic diastam in morbis praecipuam esse eorum sanitatis causam, ideoque eam esse medico ad optimum curae exitum plurimi

aestimandam. Utilius igitur erit abstinendum vel
severissimam praecipere, quam ab ejus usu nimis
celeriter recedere; qua in re nihil valent praece-
pta, cum experientia ipsa per se aperis loquatur.

Ex allatis liceat mihi colligi nonnulla depre-
mere quae tanquam theses defendendas proponam.

I.

In morborum curatione dietae necessitas per se
patet.

II.

In morbis acutis cum ventriculi irritatione con-
juncta dieta absoluta requiritur.

III.

In morbis chronicis dieta, quando adhiberi pot-
est, semper valde utilis.

IV.

Dietae in topicis affectionibus ipsa saepe numero
causa salutis fit.

V.

Per dietam graviores morbi sanantur, absque
dieta leviores affectiones graviores fieri possunt.

VI.

Debiles aegrotantium dietae usui non adver-
satur, sed ipsam tantummodo temperat.

VII.

Quibusdam in casibus et quibusdam in individuis
dieta austeri sanguinis emissionis vices gerere
potest.

211 212 213

